

1 Een hoekje in de polder

Het water is ons element,
De zee bruist onze glorie.

HAJO ALBERTUS SPANDAW (1777-1855)

Ik loop door 't polderland, onder den hellen regen;
oneindig is het land, oneindig zijn de wegen,
die naar de kimmen gaan.

HENDRIK MARSMAN (1899-1940)

Dinsdagochtend 8.43 uur, een grijze novemberdag in de Nederlandse polder. De regen weet niet goed of hij in natte sneeuw zal overgaan. Het afgelopen uur kreeg ik een belangrijke les over het openbaar vervoer: stap niet in een sprinter, want dit is geen extra snelle trein. Na vertrek uit Lelystad minderden we vaart, stonden stil of trokken op. Even na Almere Poort stoppen we alweer, deze keer wel erg abrupt. Ik kan m'n koffiebekertje nog net vastgrijpen.

Doorgewinterde trajectreizigers kijken op van hun tablet of smartphone want in Weesp kunnen we nog niet zijn. 'Niet weer een spoorloper!' verzucht de enige krantenlezer in de coupé, een dame in een mantelpakje met een intrigerende tatoeage in haar nek. Volgens ProRail zorgen niet alleen zelfmoordenaars voor veel stress bij machinisten, maar ook bramenplukkers en wandelaars die hun hond uitlaten langs het spoor. Zodra een treinbestuurder iemand in de buurt van de rails ziet, moet hij stapvoets gaan rijden, wat zorgt voor 30 procent van alle vertraging op het spoor. Voor een spoorloper schijnt de pakkans laag te zijn maar toch werden vorig jaar ongeveer zeshonderd mensen bekeurd. Ik zie echter geen mens en ook geen spoortalud of bosschage naast het spoor, waar iemand zich verdekt zou kunnen opstellen. We zijn omringd door water en dichte mist.

Korte tijd later ontstaat een voelbare onrust in de coupé. De dame in het mantelpak dreigt haar aansluiting te missen en begint alvast naar haar opdrachtgever te bellen. Het wat muf ruikende meisje naast me stuurt berichtjes naar al haar klasgenoten, terwijl een perfect gekapte jongen met een Noord-Afrikaans uiterlijk benauwd staart naar het water diep onder ons. Zijn zorg is goed invoelbaar want, mocht het al mogelijk zijn de trein te verlaten, dan moeten we balancerend op de smalle ijzeren spoorbrug de vaste wal zien te bereiken en dat is beslist een onaantrekkelijk vooruitzicht.

Tot opluchting van iedereen klinkt na enige minuten de rustige stem van de machinist door de intercom. We staan stil op de Hollandse spoorbrug vóór Muiderberg omdat er een

knobbelzwaan op het spoor zit. Die gaan we, stapvoets rijdend, van het spoor jagen. De trein trekt langzaam enkele meters op om meteen weer te stoppen. De coupédeuren klappen en de conducteur wringt zich door het volle treinstel naar voren, in het voorbijgaan roepend dat de zwaan gewond lijkt en niet in beweging te krijgen is. Even later horen we dat het personeel van de inmiddels ook gestopte trein uit de richting Weesp samen met onze machinist gaat proberen de zwaan te voet te benaderen. Wij passagiers wisselen ervaringen uit. Zo leer ik dat er een website is met statistieken van alle treinstoringen in Nederland met de bijbehorende oorzaken en dat er op dit traject om de haverklap wat aan de hand is omdat hier aan de rand van het IJsselmeer 'gigantische aantallen zwanen, eenden en vooral ganzen overwinteren'.

We raken aan de praat en de woorden 'beschaving', 'dieren mishandeling' en 'stomme vogel' klinken herhaaldelijk door. Voordat de toon te luid en onverzoenlijk wordt, onderbreekt de stem van de machinist ons weer via de intercom. De reddingspoging wil niet vlotten doordat de zwaan, die een lamme vleugel lijkt te hebben, geen krimp geeft. Ook hij vindt het geen goed idee om met zijn mankement in het dertien meter dieper gelegen IJmeer te storten en klampt zich stevig vast aan de rails.

Uiteindelijk weten beide machinisten met vereende krachten de vogel aan boord te hijsen van de trein uit Weesp. De zwaan zal in Almere Centrum worden overgedragen aan de dierenambulance, die inmiddels al is opgetrommeld. Applaus! In het volgende geroezemoes vang ik op dat er ook eens een zeearend vastzat op het spoor op dit traject. Een zeearend?! Die behoorde, toen ik twintig jaar geleden uit Nederland vertrok, niet tot de nationale fauna. Onze machinist zet de sokken erin en ik open mijn tablet. Op www.rijdendetreinen.nl lees ik dat de Flevolijn in de top vier staat van storingen in de subcategorie 'dier op het spoor' maar de website maakt geen melding van een zeearend tussen de rails.

Ruim over tijd op mijn bestemming aangekomen, kan ik in de eerste pauze meteen aanschuiven in de rij voor de koffieautomaat en hijgend mijn relaas doen aan een collega. Die vertelt dat het helemaal niet onwaarschijnlijk is dat er ooit een, waarschijnlijk jonge, zeearend vastzat tussen de rails op dit spoortraject. De trein rijdt immers vlak langs de Oostvaardersplassen, waar sinds enige tijd enkele broedparen wonen en de aanleg van dit treintracé is een verhaal apart, voegt hij er met een knipoog aan toe. Die plassen waren me vanuit de trein beslist niet opgevallen, maar het was dan ook mistig en grijs en de ruiten waren beslagen. En vanwaar die knipoog?

Op mijn logeeraadres probeer ik meer te weten te komen. Mijn gastvrouw trekt meteen de driedelige tv-serie *De Nieuwe Wildernis, Grote Natuur in een Klein Land* uit de dvd-kast, gemaakt naar een veelbekeken bioscoopfilm over de Oostvaardersplassen. Die krijg ik te leen samen met een bijbehorend boek uit 2010 want ik moet niet denken dat er alleen in het buitenland wilde natuur is. Ik ben inmiddels nieuwsgierig genoeg om op de terugreis naar Noord-Nederland een plaatsje aan het raam te zoeken en tussen Almere Oostvaarders en Lelystad Centrum naar buiten te turen. De mist is verdwenen en de zon staat geel en laag boven de polder. Rechts zie ik vooral verkleurde wilgen en bruin riet en links een kale vlakte met veel dode bomen. In de verte meen ik een kudde waar te nemen; dat zullen dan wel de ‘grote grazers’ zijn waarover mijn gastvrouw sprak en die ook op de omslag van de filmcassette staan afgebeeld. Ik vraag me af wat die grazers eten in deze poldersteppe.

De volgende weken ligt de dvd-box in een la want in Zweden moeten de verhuisdozen op transport naar Nederland. Bovendien dient het huis spic en span opgeleverd te worden op straffe van een fikse boete en verwachten de burens een afscheidsfeestje zonder drank maar wel met minstens vijftien verschillende zelfgebakken koekjes en cakes bij de koffie. Kom daar in Nederland maar eens om.

Eenmaal verhuisd zijn we inmiddels zo nieuwsgierig dat we besluiten om een wandeling te maken in de Oostvaardersplassen. De A6 loopt vlak langs het gebied dus zoeken we gewoon-tegetrouw naar een ruime aangrenzende parkeerplaats om vandaar op ons gemak het natuurgebied in te lopen. Maar dit is geen dunbevolkte Scandinavische verzorgingsstaat. De parkeerplaats is krap, aan alle kanten omheind en nergens staat een bordje Oostvaardersplassen. Er is wel een vol wegrestaurant waar het naar frituurvet ruikt. Navraag naar de toegang tot de Oostvaardersplassen levert slechts een onverschillig schouderophalen op. We kunnen door de souvenirwinkel lopen en dan via het terras op een pad komen maar dit loopt aan 'de verkeerde kant' van de snelweg en een tunnel of viaduct is niet te bekennen. Het lijkt niet de bedoeling om het gebied zonder begeleiding in te wandelen.

De souvenirwinkel bij het restaurant verkoopt wel 'wilde' knuffeldieren en grijswit gespoten bakjes van namaakhout maar geen boeken, kaarten of andere informatie. Uiteindelijk vindt een aardige winkelbediende een fietskaart van Flevoland onder de toonbank, waar ook een route door de Oostvaardersplassen op is aangegeven. Het gaat om een onderdeel van een 'fietsknooppuntennetwerk waarop verschillende fietsroutes via knooppunten met elkaar verbonden zijn'. Ach natuurlijk, in Nederland pak je de fiets als je de natuur wilt verkennen. Het 'fietsknooppuntennetwerk' is voor ons een nieuw fenomeen maar het ziet er handig uit. Omdat onze fietsen voorlopig nog in de verhuiscontainer staan, gaan we maar weer eens op huis aan om eerst de film over de Oostvaardersplassen te bekijken.

Honderdduizenden Nederlanders zagen de film in de bioscoop en het moet gezegd dat de opnamen van Ruben Smit overweldigend mooi zijn en dat het sonore commentaar niet onderdoet voor dat in menige buitenlandse natuurfilm. Close-ups van vogels, die je zelf buiten zelden ziet zoals een roerdomp en een ijsvogel, ontmoetingen tussen een hongerige vos en zijn prooi en een woud van hertengeweien bij och-

tendnevel, het is allemaal op indrukwekkende wijze in beeld gebracht. Wel gaan ons de schrokkende ganzen en vechtende hengsten op den duur een beetje tegenstaan, om nog maar te zwijgen van de vele luchtopnames van galopperende kuddes.

Ik ben inmiddels wel erg nieuwsgierig naar het ontstaan van deze 'nieuwe wildernis' in onze jongste polder. Wie bedachten dit en hoe kregen ze het voor elkaar? De donkere dagen tussen 5 december en de kerstdagen lenen zich goed om hierover wat meer te weten te komen. *De Oostvaardersplassen, voorbij de horizon van het vertrouwde*, een uitgave van Staatsbosbeheer met prachtig beeldwerk van dezelfde Ruben Smit, bevat ook teksten van boswachters uit de Oostvaardersplassen. Hun verhalen zijn niet alleen informatief maar ook wervend met zinsneden als: 'laat je fascineren', 'nergens anders in Nederland op deze schaal vertoond' en 'vervuld van verwondering'. Staatsbosbeheer en andere liefhebbers van de Oostvaardersplassen blijken in andere uitingen ook nogal te grossieren in termen als 'immens natuurgebied', 'enig in zijn soort', 'grootste aaneengesloten veenmoeras in Europa'. Wat willen de vrienden van deze nieuwe wildernis bewijzen met hun superlatieven? Of verwachten ze zo subsidie te krijgen? Hoe uniek is dit gebied nu werkelijk?

Na het lezen van een stapel nieuwsberichten en literatuur en vele Google-uren, raak ik ervan doordrongen dat de Oostvaardersplassen weinig mensen koud laten. Zo laait elke winter een felle twist op over het lot van de grote grazers, die geen kant uit kunnen en door gebrek aan voedsel bij bosjes doodgaan. Ook blijkt het gebied al jaren het strijdtoneel van voor- en tegenstanders van 'wildernisverlangen'. Het lijkt erop dat de Oostvaardersplassen het ijkpunt zijn voor wat natuur zou moeten zijn in Nederland en hoe deze beheerd dient te worden. Dat verklaart wellicht de wat ronkende teksten van Staatsbosbeheer.

Ik bestook iedereen die ik tegenkom tijdens de decemberfeestdagen met vragen over de Oostvaardersplassen en over de stand van de natuur in de rest van Nederland. Voor wie is de

natuur er vooral en mogen we ons met het welzijn van wilde planten en dieren bemoeien of moeten we hen vooral aan hun lot overlaten? En wat is 'wild'? Het leidt tot verwarrende en soms op hoge toon gevoerde gesprekken. Iedereen heeft een mening.

Ook in januari 2017 ontbrandt de strijd weer rond het lot van de grote grazers in de Oostvaardersplassen, want het beheer van het gebied gaat naar de provincie Flevoland en daar is lang niet iedereen gerust op. Oude controverses rond het gebied treden weer aan het licht en de grote dagbladen en *Nieuwsuur* besteden er aandacht aan. Toch lijkt het een wat matte herhaling van zetten. Zijn natuurbeschermers moegestreden of richten ze zich nu op andere onderwerpen, zoals het redden van de Friese weidevogels?

Een meerderheid in Provinciale Staten van Flevoland wil intussen af van 'die creperende dieren' en dan ook maar meteen van het hele 'ecologische experiment Oostvaardersplassen'. VVD en SGP presenteren een plan voor minder grote grazers en meer toerisme in het gebied. Daarmee zou een einde komen aan het huidige beheer waarbij het 'ecologisch draagvlak' van het gebied bepalend is voor de beheersmaatregelen. Waarom, zo vragen deze partijen zich af, zouden we niet gewoon toegeven dat we hier met een vogelreservaat van doen hebben of zelfs met een wildpark? Provinciale Staten willen meer toerisme dus veel meer wandel- en fietsroutes en niet te veel ganzen die een probleem kunnen worden voor het uitbreidende Lelystad Airport. De linkse partijen blijven de uniekheid en de grote biodiversiteit in het gebied benadrukken maar hun geluid klinkt zwak. De vertegenwoordiger van het CDA vraagt zich af of er wel echt sprake is van wildernis in de Oostvaardersplassen, leidend tot de vraag wat natuur eigenlijk is. Is dat een gebied dat zich onttrekt aan de controle en het gebruik door de mens? Is boerenland dan soms geen natuur? Niemand lijkt de eigen stelling te willen verlaten.

De geplande uitbreiding van Lelystad Airport krijgt in-

middels vaart want Schiphol kan de charters vol reizigers naar buitenlandse wildernissen niet meer verwerken. In een regionaal blad noemt vogelkundige Bart Ebbinge de geplande uitbreiding zo dicht bij de Oostvaardersplassen met al die Grauwe ganzen krankzinnig en ook trekvogelhoogleraar Theunis Piersma luidt de noodklok. Op de informatiebijeenkomsten die het ministerie vervolgens noodgedwongen organiseert over de uitbreiding van Lelystad Airport gaat het echter vrijwel uitsluitend over geluidsoverlast van laag overkomende vliegtuigen voor de bewoners van Overijssel en de Veluwe en nauwelijks over de invloed op de bewoners van de Oostvaardersplassen. De toekomst voor de natuurwaarden in dit gebied ziet er somber uit.

Op een zonnige dag stap ik uit de trein, met een wandelkaart van de Oostvaardersplassen in de achterzak, een uitgeprinte fietsroute bij de hand en een verrekijker om de nek. Op station Lelystad Centrum ontmoet ik mijn vriendin met de groenste vingers van de wereld, die deze wildernis ook wel eens in het echt wil zien. Staatsbosbeheer raadt bezoekers aan met het openbaar vervoer te reizen naar Lelystad en vandaar op een gehuurde fiets naar de Oostvaardersplassen te gaan. Het zou dan wel handig geweest zijn wanneer de NS wat meer fietsen beschikbaar had gehouden en er vanaf het NS-station een enkel bordje richting Oostvaardersplassen geweest had. Nu moesten we via de buitenwijken en industrieterreinen van Lelystad zelf onze (om)weg zoeken. We gaan ook nog wat onwennig om met de fietsknooppunten.

Uiteindelijk bereiken we het Buitencentrum dat, zoals het een informatiecentrum van Staatsbosbeheer betaamt, gastvrij oogt. Vandaag is er geen avondwandeling met diner, nacht van de vleermuis, vogelfestival, tocht met de flevokar of speurtocht naar kriebelbeestjes en het is dan ook rustig op het terras. Mits je op de paden blijft, zo vertelt een allervriendelijkste vrijwilliger van Staatsbosbeheer, mag je in een beperkt gebied ongeorganiseerd rondwandelen. Ook kun je om de Oostvaar-

dersplassen heen fietsen, waarbij je een paar uitkijkposten en vogelkijkhutten passeert. De meeste bezoekers lijken niet voor de natuur te komen maar voor de koffie en de winkel en blijven op en om het terras hangen.

We wandelen door vlaktes met akkerdistel en grote brandnetel, door riet en wilgen- en elzenbosjes en langs enkele waterplassen. We vangen een glimp op van de rug van een grote grazer tussen de manshoge begroeiing en zien watervogels; verschillende ganzen, een lepelaar, zilverreiger, aalscholver, knobbelzwanen, meerkoeten, eenden en steltlopers en dit alles midden op een zonnige dag. Leuk, maar is dit nu unieke wildernis? Is dit de grote biodiversiteit waar de liefhebbers van de Oostvaardersplassen zo fier op zijn? Komen deze vogels niet op veel meer drassige plekken in de polder voor? Toegegeven, we houden wel droge voeten op de keurig onderhouden paadjes en de kijkhutten staan er stevig bij en zijn voorzien van handige vogelzoekplaten. Een beherende mensenhand lijkt alom aanwezig.

Op weg naar huis vragen we ons in ernst af waarom nu juist dit stukje ruigte in de polder zo bijzonder is en een splijtzwam werd in de discussies over natuur in Nederland. Wat maakt het zoveel interessanter dan de Hoge Veluwe, de Waddenzee of de Biesbosch? Klinken vragen over het belang van natuur en biodiversiteit hier schriller tegen het decor van kaarsrechte wegen en sloten? Worden termen vanzelf absoluut in deze tijdheid?

Inmiddels is het herfst en dreigen de vele raadsels rond de Oostvaardersplassen, die als dorre bladeren door m'n hoofd en over m'n schrijftafel dwarrelen, de stapel verzamelde informatie te bedekken. Het is de hoogste tijd de tekstkladjes eens wat te ordenen tot een paar hoofdkwesties, die om nadere studie vragen.

Allereerst wil ik weten hoe die Oostvaardersplassen op de voormalige bodem van de zee tot stand kwamen. Hoe kregen planten en dieren dit voor elkaar en welke rol speelden mensen daarbij?

Dat roept al snel de vraag op of natuur bij voorkeur 'wild', ongerept en divers dient te zijn. Of is een weiland, een tuin of een park ook waardevolle natuur?

Verder wil ik weten hoe de natuur in de rest van Nederland ervoor staat. Het behoud van biodiversiteit is een leidraad bij natuurbeleid maar wat bedoelen natuurbeheerders daarmee en waarom is het zo belangrijk? Welk deel van ons dichtbevolkte land is voor welke natuur bestemd en is dit voldoende om onze inheemse planten en dieren te redden?

Ten slotte ben ik nieuwsgierig hoe natuurbeschermers het Nederlandse landschap proberen te behouden en vooral hoe moderne Nederlandse boeren het buitengebied beheren. Is het Nederlandse landbouwbeleid een zegen of een bedreiging voor flora en fauna?

Als verbetering gewenst is, dan moet ik gaan nadenken over hoe dit bereikt kan worden. Ik zal dan op z'n minst een paar reddingsboeien moeten uitgooien. Wie weet kan dit aan de hand van een toekomstschets voor de planten, dieren en mensen in de Oostvaardersplassen, maar het zal in ieder geval moeten gebeuren voor de rest van Nederland.